

ALEKSANDRA ŠČUKANEC
Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za germanistiku
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
ascukanec@ffzg.hr

NJEMAČKA PREZIMENA U ZAGREBU I OKOLICI I NAČINI NJIHOVA PRILAGOĐIVANJA HRVATSKOM JEZIČNOM SUSTAVU

Ovaj se rad bavi analizom prezimena njemačkoga podrijetla u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji. Na temelju prikupljenog korpusa identificiraju se modeli ortografsko-fonološke prilagodbe, te pravilnosti i dosljednosti proučavane adaptacije, dok se izvorna, neprilagođena prezimena klasificiraju prema značenjskim kategorijama. Uspoređuje se prezimenski korpus Zagreba i Zagrebačke županije s korpusom prezimena njemačkoga podrijetla na području Osječko-baranjske županije. Također se ispituje zastupljenost i brojnost prezimena njemačkoga podrijetla u dvije istraživane hrvatske županije u odnosu na najčešća prezimena u Njemačkoj i Austriji.

0. Uvod

Hrvatski je jezik već stoljećima izložen njemačkim utjecajima. Brojni elementi hrvatskoga jezika, napose kajkavskoga dijalekta sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske, svjedoče o višestoljetnim kontaktima. Ovakva složena sociolingvistička situacija nije posljedica samo geografskoga položaja već je rezultat djelovanja različitih izvanjezičnih čimbenika, te povijesnih, političkih, gospodarskih i kulturnih previranja.

U prošlosti je Hrvatsku naseljavalo stanovništvo iz zemalja njemačkoga govornoga područja (prvenstveno Austrije i Njemačke). Njihovi potomci i danas žive u nekim dijelovima Hrvatske, a ako je suditi prema prezimenima, najbrojniji su u sjevernim, sjeverozapadnim i istočnim krajevima zemlje. S vremenom su se u dijalektima kojima se govori u Zagrebu i okolici ustalili elementi njemačkoga jezika na svim jezičnim razinama. Za razliku od sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske, na području istočne Hrvatske u kojem se pretežno govori štokavskim narječjem, njemački nije ni izdaleka imao toliki utjecaj na

jezik toga dijela Hrvatske. Iznimka je esekerski, njemački dijalekt grada Osijeka, koji se razvio iz bavarsko-austrijskih dijalekata i kojim je govorilo njemačko stanovništvo Osijeka.¹ No na području istočne Hrvatske tragovi njemačko-hrvatskih dodira ostali su očuvani u prezimenima. Prezimena njemačkoga podrijetla i danas su spomenici bogate i burne povijesti ovih područja.

U ovome će se radu analizirati prezimena njemačkoga podrijetla u Zagrebu i okolici. Nakon kratkoga povijesnog pregleda njemačko-hrvatskih dodira slijedi opis nastanka i tvorbe njemačkih prezimena. U analizi će se prezimena klasificirati prema načinu ortografsko-fonološke prilagodbe, dok će se izvorna, neprilagođena prezimena grupirati prema značenjskim kategorijama. Na temelju prikupljenog prezimenskog korpusa utvrdit ćemo modele prilagodbe i moguće pravilnosti i dosljednosti spomenute prilagodbe. Prezimena će se navoditi abecednim redom, a uz svako će prezime stajati njemački ekvivalent. Osim toga, istaknut ćemo i učestalost pojavljivanja određenih prezimena na ovome području. U okviru ovoga istraživanja skupili smo i korpus prezimena njemačkoga podrijetla u Osječko-baranjskoj županiji kako bismo ustanovili u kojoj se mjeri rezultati i modeli adaptacije podudaraju.

1. Povijesni pregled njemačko-hrvatskih jezičnih dodira na području Hrvatske

Njemačko-hrvatski jezični dodiri imaju dugu tradiciju. Prvi kontakti između Hrvata i Nijemaca zabilježeni su u vrijeme kada su naši predci još živjeli u etnički nedefiniranim zajednicama Slavena i Germana. Hrvati s Nijemcima ostvaruju intenzivnije kontakte nakon franačkih osvajanja na Balkanskome poluotoku gdje su Franci neko vrijeme upravljali Slavonijom, Srijemom, dijelom Donje Panonije do Dunava i velikim dijelom Jadranske obale s Istrom. Godina 1527., kada je Ferdinand I. Habsburški okrunjen za hrvatskoga kralja, može se uzeti kao početak čvrste povezanosti Hrvatske i Austrije. Nakon što je krajem 17. stoljeća austrijska vojska protjerala Turke iz Slavonije, na te se tada opustošene prostore sustavno doseljava stanovništvo iz jugozapadne Njemačke. Poslije na to područje dolaze i austrijski imigranti, ponajviše obrtnici i trgovci.

Politička ovisnost Hrvatske o Austriji, boravak austrijskih oficira u Vojnoj krajini, te neprestano doseljavanje stanovnika različitih zanimanja s njemačkoga jezičnoga područja u hrvatske gradove polako je dovelo do značajnih sociolingvističkih promjena.² Premda hrvatsko-njemački kontakti više nisu toliko intenzivni, ostavili su neizbrisiv trag kako na jezik tako i na cjelokupni

¹ Usporedi Binder (2006.)

² Više o povijesti hrvatsko-njemačkih dodira vidi Žepić (2002.: 209–227)

kulturološki okvir ovoga prostora. Njemački se u mnogim hrvatskim školama uči kao drugi strani jezik. Kontakti s Njemačkom i Austrijom danas su većinom gospodarske prirode, no svakako moramo spomenuti generacije takozvanih *gastarbajtera* koji još uvijek predstavljaju snažnu poveznicu sa zemljama njemačkog govornog područja.³

2. Povijest nastanka prezimena

O povijesti nastanka prezimena već je mnogo pisano.⁴ Stoga ćemo ovdje istaknuti samo nekoliko detalja relevantnih za naše istraživanje. Prva su prezimena na jugu Njemačke potvrđena već u 12. stoljeću, dok u sjevernom dijelu zemlje na prve prezimenske potvrde nailazimo gotovo dva stoljeća poslije. Što se pak tiče razvoja imenske formule u Hrvata, Šimunović (1995: 279–302) govori o četiri moguća datuma nastanka hrvatskih prezimena: XII. stoljeće (vrijeme kad ih tek sporadično prepoznamo kao nasljedna), XIII. i XIV. stoljeće (razdoblje zatvaranja Velikoga vijeća u dalmatinskim gradovima), XVI. stoljeće (uvođenje matica krštenih, vjenčanih i umrlih poslije Tridentskoga koncila) te XVIII. stoljeće (pojava jozefinskog patenta 1780. godine kad je ozakonjena (osobno)imenska-prezimenska formula).

Zakonski akti kojima se propisuje imanje prezimena doneseni su relativno kasno, ne samo u Hrvatskoj (tek 1780.), već i u ostalim zemljama – u Francuskoj 1556. (u početku samo za plemstvo), u Bavarskoj 1677., u Austriji 1776., a u Češkoj, Slovačkoj, Sloveniji 1780. godine. Do danas prezimena nemaju svi narodi Azije, Afrike, pa ni Europe (primjerice Islandani).

Godina 1828. bila je od presudne važnosti za službeno pisanje prezimena na području protestantske Njemačke. Tek je tada stupila na snagu pruska uredba o prezimenima. No, budući da je područje Hrvatske bilo pod snažnijim utjecajem južne Njemačke i napose Austrije, moramo napomenuti kako je, prema Frančić (2002: 14–15), važan poticaj nastanku prezimena rimokatoličkog stanovništva europskih zemalja bila odluka Tridentskog koncila (1545. – 1563.) koja se odnosila na obvezu vođenja matičnih knjiga što je rezultiralo donošenjem već spomenutih zakonskih akata.

3. Njemačka onomastička istraživanja

3.1. Nastanak njemačkih prezimena

Prezimena u Njemačkoj nastala su prije manje od tisuću godina. U počet-

³ Više o manjinama koje su došle iz zemalja njemačkoga govornoga područja vidi Oberkersch (1972.) i Wehler (1980.)

⁴ Usporedi Frančić (2002.), Šimunović (1995. i 2006.)

cima su se Nijemci služili samo imenima (*Rufnamen*).⁵ Doduše, već su postojali i nadimci (*Beinamen*) koji su se odnosili samo na jednu osobu i predstavljali neku vrst individualnog, odnosno osobnog imena (*Individualnamen*). Nadimci su imali više funkcija; kod plemstva su primjerice označavali podrijetlo (*Dietrich von Bern* ili *Hagen von Tronje*). Kao preteče takvih „oznaka podrijetla“ navode se genealoška tumačenja kakva nalazimo u Pjesmi o Hildebrandu (*Hildebrandslied*), jednom od najstarijih zapisa na njemačkome jeziku. Hildebrand se predstavlja kao *Hildibrant*, *Heribrantov sin*. Takvi su patronimi uobičajeni i u islandskome i ruskome jeziku.

Pripadnost jednoj obitelji ili vladarskoj kući ponekad se označavala i nastavcima *-ing* (*Karolinger*) ili *-ung* (*Nibelungen*). No nadimcima su se izdvajali pojedinci neke obitelji (*Friedrich Barbarosa* – jer je imao crvenkastu bradu). Nestankom njihovih nositelja u pravilu su nestajali i nadimci jer nisu bili nasljedni. Za starija se povijesna razdoblja stoga ne može uvijek sa sigurnošću utvrditi je li riječ o nadimku ili prezimenu (obiteljskome imenu – *Familiennamen*). Kod plemstva je često bilo slučajeva da se nekadašnjim nadimcima označuju cijele obitelji, odnosno braća nositelja nadimka, pa se nadimak prenosi na buduće generacije (obiteljski nadimci). Takva se praksa naravno odnosi i na druge društvene slojeve. Tako se kod nadimaka njihovo izvorno značenje postupno gubi.

3.2. Tvorba njemačkih prezimena

Ljudima nekoć nisu nadijevana prezimena, već su im osobe iz njihove okoline davale nadimke. Potom se za tvorbu prezimena ustalio **patronimski sustav** i tek se tada postupno prihvatio pojam prezimena. Razvoj prezimena kroz generacije mogao bi se prema Koß (1990: 28–29) rekonstruirati kroz sljedeće stupnjeve:

1. ime (*Rufname*) + ime oca (*Vaters Rufname*) (nastavak *-s* u genitivu) + sin: *Heribrant Hildebrands Sohn*
2. spajanje: *Heribrant Hildebrandsen*
3. nestanak nastavka *-s*: *Hildebrand*
4. mogući skraćeni oblici: *Brandt*, *Brand*

Moguće je da se prezime *Hildebrand* razvilo i iz genitivnoga oblika *Hildebrands Heribrant*. I u tom bi slučaju skraćivanjem prezimena nastali oblici *Brandt* ili *Brand*.⁶

⁵ *Rufname* u njemačkome jeziku danas označava ime kojim se osoba oslovljava ako ima više imena. No u ovim se okvirima može shvatiti kao osobno ime. *Eigenname* oder *persönlicher Name* odgovara osobnome imenu.

⁶ Za tipove tvorbe njemačkih prezimena prema morfološkim kriterijima vidi *Namensforschung* (1995./6.: 1250).

No patronimski sustav predstavlja samo jedan model tvorbe prezimena. Najveću skupinu prezimena danas tvore **prezimana izvedena iz zanimanja**. Kod nekih se prezimena još mogu prepoznati zanimanja iz kojih su izvedena (*Müller* ‘mlinar’ ili *Zimmermann* ‘tesar’, ‘drvodjelja’), dok je u nekim primjerima riječ o zanimanjima koja danas više ne postoje i koja su ostala očuvana samo u prezimenima (*Maier / Meyer* ‘upravitelj vlastelinskog imanja’ ili *Hoffmann* ‘dvorjanin’, ‘dvorski službenik’). U priručniku *Namenforschung* (1995/6: 1247) ističe se kako u jeziku postoje različita leksička, morfološka i stilistička sredstva kojima se zanimanja mogu opisati čak i metonimijski. Tako su primjerice iz prezimena *Schmied* ‘kovač’ izvedena druga prezimena koja označuju kovačku alatku (*Hammer* = ‘čekić’) ili proizvod (*Hufnagel* = ‘čavao za potkivanje’), materijal (*Stahl* = ‘čelik’) ili proizvodni proces (*Raiffeisen* = ‘kovanje željeza’).

Preuzimanjem prezimena također je stvorena velika skupina čistih prezimena u Njemačkoj. U tim se prezimenima često ocrtavaju obilježja njihovih negdašnjih nositelja. Riječ je o prezimenima **nadimačkog podrijetla**. U ovu se skupinu ubrajaju prezimena koja otkrivaju veličinu (*Klein* = ‘mali’, ‘kratak’; *Lang(e)* = ‘dug’), boju puti ili kose (*Braun* = ‘smeđe’; *Weiss* = ‘bijelo’; *Schwarz* = ‘crno’), ali i karakterne osobine. Prezimena *Fuchs* ‘lisac’ ili *Esel* ‘magarac’ ilustriraju kako su nadimci bili motivirani i životinjskim svijetom.

Sljedeću skupinu čistih njemačkih prezimena čine **prezimana nastala iz osobnih imena** (*Rufnamen*) poput prezimena *Werner*, *Peter*, *Walter* ili *Hermann*.

U posljednju se skupinu svrstavaju **etnička i etnonimska prezimena** (*Böhm* < *Böhme* = ‘Čeh’; *Sachs* < *Sachse* = ‘Sas’; *Berliner* = ‘Berlinac’, stanovnik Berlina). Važno je napomenuti da se često prvo mora utvrditi iz čega je prezime izvedeno, budući da su i prezimena podlijegala različitim glasovnim promjenama. Tako je primjerice zbog nestanka prijevlasa (*Umlauta*) iz prezimena *Furtwängler* nastalo prezime *Furtwangen*, dok je procesom „delabijalizacije“ (*Entrundunga*) iz prezimena *Leubnitz* izvedeno prezime *Leibnitz*.

Prihvatanje i prilagodba prezimena iz drugih jezika također su pridonijela stvaranju korpusa njemačkih prezimena. Tisuće slavenskih prezimena prilagođeno je ili promjenom načina pisanja (*ortografska prilagodba*, npr. *Balcerewitz* < *Balzererwitz*) ili glasovnom promjenom (*Heflik* < *Höflich*). Osim prezimena slavenskoga podrijetla koja su se zadržala istočno od Labe, brojna su i ona romanskoga podrijetla. Poznati nosioci „hugenotskih“ prezimena su *Chamisso*, *Fontane*, *Savigny* ili *Fouqué*.⁷

Budući da se prezimena najčešće klasificiraju prema značenju, odnosno onomasiološki, prije same analize navest ćemo neke primjere iz našeg korpusa koji ilustriraju spomenutu klasifikaciju.

⁷ Vidi: Koř (1990: 27–36)

- a) prezimena motivirana osobnim imenima: Fric < *Fritz*, Hermanović < *Hermann*, Ludwig, Ludviger < *Ludwiger*, Oswald < *Oswald*, Peterman < *Petermann*
- b) prezimena motivirana nadimcima: Ehrlich ‘pošten’, Frelih < *Fröhlich* ‘veseo’, Guterman < *Gutermann* ‘dobričina’, Hoch ‘visok’, Weiss ‘bijel’
- c) prezimena motivirana zanimanjima: Cimerman < *Zimmermann* ‘tesar’, ‘drvodjelja’, Fleischmann ‘mesar’, Goldšmit < *Goldschmidt* ‘zlatar’, Kaufmann ‘trgovac’, Schlosser ‘bravar’, Tischler ‘stolar’
- d) prezimena motivirana etnicima i etnonimima: Deutsch ‘njemački’, Dajčar < *Deutscher* ‘Nijemac’, Esterajher < *Österreicher* ‘Austrijanac’, Majlender < *Mailänder* ‘stanovnik Milana’, Švajcer < *Schweizer* ‘Švicarac’.

3.3. Prezimena karakteristična za pojedine krajeve njemačkoga jezičnoga područja

Prema Schwarzu (1949: 33) prezimena s nastavkom *-prand* na njemačkome govornome području prvo su zabilježena u Bayernu, a korijene vuku od Langobarda. Prezimena koja završavaju na *-land* najčešća su u Donjoj Njemačkoj (Niederdeutschland), dok su prezimena s nastavkom *-man* bavarskoga podrijetla. Nastavak *-lach* karakterističan je za sjevernu Njemačku. I kod prezimena koja imaju sufikse karakteristične za njemačke umanjenice (*-chen* i *-lin*) različito su rasprostranjena; na sjeveru Njemačke prevladava sufiks *-kin* koji u srednjovisokonjemačkom prelazi u *-chen*, dok je za jug karakterističan sufiks *-lin*. Nastavak *-er* mnogo je zastupljeniji na jugu. Popis petnaest najčešćih prezimena u Austriji potvrđuje taj podatak – među njima samo jedno prezime nema nastavak *-er* (Fuchs).

3.4. Njemačka prezimena u Hrvatskoj

Šimunović (2008: 102) piše da prisutnost njemačkih obitelji, pa prema tome i njemačkih (austrijskih) prezimena, pratimo u Hrvatskoj već od 13. stoljeća. Nalazimo ih pretežito u gradovima sjeverne Hrvatske. Tada i kasnije ti su nositelji bili obrtnici i rudari (Sasi i drugi), vojni časnici (Gorski kotar, Karlovac, Zagreb, Varaždin, Vojna granica) ili su bili naprosto kolonisti na vlastelinstvima po Slavoniji i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Mnoga do danas česta prezimena (*Bauer*, *Baumann*, *Brand*, *Hauptmann* i mnoga druga) smatraju se *k. und k.*⁸ prezimenima jer su bila rasprostranjena ne samo na području današnje Hrvatske, već i u drugim zemljama Habsburške Monarhije.

⁸ Kratica *k.u.k.* označava *kaiserlich und königlich* (carski i kraljevski), to jest odnosi se na oba dijela nekadašnje Austro-Ugarske monarhije.

Kao što smo već naveli u prethodnim poglavljima o nastanku prezimena, Šimunović nadalje ističe kako je sustav njemačkih prezimena vrlo izdiferenciran. Među najstarija ubrajaju se dvoleksemna imena i prezimena poput *Siegfried* ili *Dietrich*. Zatim se javljaju monoleksemna prezimena koja su najčešće skraćeni oblici dvoleksemnih (*Kurt* < *Konrad*).

Drugu veliku skupinu čine prezimena motivirana zanimanjem (*Schneider* 'krojač') ili dužnošću (*Herzog* 'vojvoda'). U ovome dijelu Šimunović spominje kako su neki hrvatski velikani svojem njemačkom prezimenu pridodali hrvatsku inačicu (Pavao Ritter *Vitezović*, Adolf Weber *Tkalčević*). U 19. stoljeću hrvatski uglednici pohrvaćuju svoja njemačka prezimena (*Fröhlich* > *Veselić*, *Fuchs* > *Lisinski*, *Wiesner* > *Livadić*, *Flieder* > *Jorgovanić*) ili ih prilagođuju (*Schönau* > 'lijepa dolina' > *Šenoa*).⁹ Neka su pak prezimena zadržala izvorni oblik primjere kojih ćemo predstaviti u analizi.

U trećoj su skupini prezimena koja ilustriraju tjelesne ili duševne osobine svojih nositelja (*Dick* 'debeo'). Bogata je i patronimska skupina poput prezimena Peterson (Petrić) ili kombinacija s prijedlogom *von* (Johann Wolfgang von Goethe) ili *van* (Ludwig van Beethoven).¹⁰

Šimunović navodi i skupinu prezimena koja su nastala od toponima, poput prezimena Ried ('rogoz'; 'močvara').¹¹

4. Analiza

4.1. Klasifikacija prezimena

U okviru istraživanja jezičnih dodira posuđenice se mogu analizirati na više jezičnih razina. Najčešće se klasificiraju na osnovi fonoloških i morfoloških kriterija.¹² Budući da se imena i prezimena ubrajaju u skupinu vlastitih imenica, te tako čine sastavni dio jezičnoga sustava, i prezimena se mogu klasificirati kao posuđenice. Kako su to najčešći načini njihova prilagođavanja hrvatskomu sustavu, u ovoj će se analizi prezimena njemačkoga podrijetla grupirati na osnovi fonoloških i ortografskih načela i modela prilagođavanja. Moramo napomenuti da usporedbom prezimena njemačkoga podrijetla na prostoru Zagreba i Zagrebačke županije i Osječko-baranjske županije u modelima prilagodbe nismo pronašli većih razlika. Na temelju prikupljenog korpusa prezimena smo razvrstali u sljedeće kategorije:

⁹ Devetnaesto je stoljeće obilježio Hrvatski narodni preporod koji se zalagao za kulturnu, gospodarsku i političku neovisnost zemlje, a u kojem su spomenute ličnosti igrale važnu ulogu. Pohrvaćivanje njemačkih prezimena bio je znak otpora protiv Austrije, germanizacije, ali i isticanja vlastitoga identiteta i nacionalne pripadnosti.

¹⁰ Prijedlog *van* upućuje na flamansko podrijetlo.

¹¹ *Ried* u austrijskom njemačkom može označavati i (obrađivu) površinu u vinogradu.

¹² Više o teoriji jezika u dodiru vidi Filipović (1986) i Piškorec (1997: 18–28)

a. Njemački oblici

Ovu skupinu čine prezimena koja su zadržala svoj izvorni oblik, odnosno nisu doživjela nikakve fonološke, ortografske ili druge preinake (primjerice prezime *Schmidt*).

b. Hrvatski oblici

Ovoj smo kategoriji pridružili prezimena koja su bila izložena nekoj fonološkoj promjeni. Do takvih je promjena došlo iz više razloga. S jedne su strane one rezultat brzog govora i govorenog jezika uopće; kod bržeg govornog tempa dolazi do gubljenja određenih glasova ili njihovoga stapanja s prethodnim ili idućim glasom, odnosno glasovima (tako njemačko prezime *Helfricht* u hrvatskoj inačici glasi *Helfrich*). S druge su pak strane fonološke promjene potaknute principom *jezične ekonomije* koji govorniku nalaže ostvarivanje svojih komunikacijskih ciljeva uz minimalan napor. Ovdje možemo spomenuti prezimena koja sadrže glasove kakve ne nalazimo u hrvatskom fonološkom sustavu. Ti se glasovi zamjenjuju njima najbližijim glasovima hrvatskoga sustava (iz njemačkoga prezimena *Bührer* izvedena je hrvatska replika *Birer*). Prezimena se prilagođuju i hrvatskomu ortografskom sustavu. Najčešće je riječ o zamjeni dva ista grafema jednim (*Wittmann* > *Vitman*), no procesom prilagođavanja zahvaćeni su svi grafemi koji su različiti od hrvatskih (*Schufflei* < *Šuflej*).

c. Kombinirani oblici

Ova skupina obuhvaća prezimena koja su djelomično prilagođena hrvatskomu sustavu, a djelomično su zadržala izvorni oblik (u primjeru *Waldman* < *Waldmann*, dvostruko *n* zamijenjeno je jednim, ali je zadržano *w*).

d. Prezimena njemačkoga podrijetla s hrvatskim nastavcima

Ovu kategoriju čine prezimena koja ne samo da su prilagođena hrvatskomu sustavu, već su dobila i nastavak tipičan za hrvatska prezimena (*Majerić*, *Majerović* < *Meier*, *Mayer*, *Meyer*).

4.2. Popis modela i replika

a. Njemački oblici

Ovdje navodimo prezimena na temelju skupljenog korpusa koja su zadržala izvorni oblik:

Ackermann, Adler, Albert, Albrecht, Alt, Alter, Altermann, Althaller, Bach, Buchhorn, Bachler, Bahler, Baldauf, Damisch, Darrer, Drechsler, Dreger, Ehrenfreund, Ehrlich, Ehrmann, Eibel, Eibl, Eichert, Eichhorn, Eichinger, Eichner, Einfalt, Einspiegel, Einwalter, Eisenhuth, Eisenkohl, Eisenreich, Eisenwagner, Ekert, Ekkart, Eltz, Emert, Endstrasser, Engel, Feigl, Feil, Feiss, Feist,

Feistritzer, Goldner, Goldschmied, Goldstein, Goll, Gollner, Goss, Gostl, Gothard, Gottlin, Gottesmann, Hengl, Hengster, Henig, Henrich, Herbst, Isler, Jager, Jung, Jungbolt, Jungfleisch, Jungwirth, Kappl, Karl, Karner, Kastl, Kastner, Katz, Kauf, Keber, Kegel, Kehler, Keindl, Kelchner, Keller, Kelhar, Kelner, Leinweber, Leitner, Lenz, Lendel, Lendl, Lendler, Lenk, Mergl, Merkler, Messing, Meter, Meyer, Moser, Moses, Neuwirth, Niedermann, Nitsche, Opitz, Oppenheim, Oster, Preindl, Preininger, Preis, Preissler, Richer, Richter, Riedl, Rieger, Riemann, Ries, Riffer, Ringel, Sauer, Sauerbrunn, Sautner, Schaffer, Schaller, Schauer, Schauerperl, Scheicher, Schmidt, Schmit, Schmitt, Schmitz, Schmutzer, Schneider, Schreiner, Schröder, Schrott, Schubert, Steinbauer, Steinberger, Steinburg, Steiner, Steinhauer, Sturz, Tauber, Teufel, Ullrich, Unger, Unterberger, Unterweger, Voss, Wachtler, Weiss, Westermeier, Wétengl, Widemann, Wiemann, Wurtz, Wurzberg, Zimmermann.

Kako smo istaknuli u uvodu, ona prezimena iz ove grupe u kojima se prepoznaje motiviranost, klasificirat ćemo s obzirom na njihovo značenje:

a.1. Prezimena motivirana osobnim imenima:

Albert, Albrecht, Karl, Moses (: *Mojsije*), *Ullrich*.

a.2. Prezimena motivirana zanimanjima:

Drechsler ‘drvotokar’, *Goldschmied* ‘zlatar’, *Jager* (< *Jäger* – ‘lovac’), *Kelner* (< *Kellner* – ‘konobar’),¹³ *Leinweber* ‘tkalac lana’, *Leiter* (< *Leiter* – ‘[ruko]voditelj’), *Lenk* (< *Lenker* – ‘upravljajući’, ‘vozač’), *Meyer* ‘upravitelj vlastelinstva’, *Richter* ‘sudac’, *Scheicher* (*Scheich* = ‘šejk’),¹⁴ *Schmidt*, *Schmit*, *Schmitt* (‘kovač’), *Schneider* ‘krojač’, *Schreiner* ‘stolar’, *Steinbauer* (< *Steinbau* ‘kamenja građevina’) = ‘građitelj kamenih građevina’, *Steinhauer* ‘radnik u kamenolomu, klesar’, *Zimmermann* ‘tesar’.

a.3. Prezimena motivirana životinjskim i biljnim svijetom:

Adler ‘orao’, *Eib(e)l* (< *Eibe* – ‘tisa’), *Eichert*, *Eichinger*, *Eichner* (< *Eiche* – ‘hrast’), *Eichhorn* (< *Eichhörnchen* – ‘vjeversica’), *Eisenhuth* (< *Eisenhut* – ‘biljka jedić’),¹⁵ *Hengst* ‘pastuh’, *Katz* (< *Katze* – ‘mačka’), *Kelchner*, *Kelhar* (< *Kelch* – ‘čaška biljke’),¹⁶ *Tauber* (‘golub’), *Wachtler* (< *Wachtel* – ‘prepelica’).

¹³ Za to bismo prezime također mogli reći da je ortografski prilagođeno (-ll > -l). No budući da ga u ovakvom obliku nalazimo i u Njemačkoj i Austriji, klasificirali smo ga kao izvorno prezime, iako je očigledno neku vrstu preinake već doživio unutar njemačkoga prezimenskog sustava.

¹⁴ To smo prezime uvrstili među prezimena motivirana zanimanjem prema analogiji s prezimenom *Meyer*. No, *šejk* bi moglo ukazivati i na nečije osobine ili način ponašanja.

¹⁵ U povijesti je ova riječ označavala i željeznu kapu, srednjovjekovnu kapu široka oboda.

¹⁶ Riječ *Kelch* može značiti i *kalež*.

a.4. Prezimena koja su pridjevi, odnosno koja ukazuju na osobine:

Alt ‘star’, *Alter* ‘starost’, ‘dob’, ‘godine’, ‘uzrast’, ‘vijek’,¹⁷ *Altermann* (< *Altermann* – ‘starac’), *Dammisch* ‘glup’, ‘lud’, *Ehrlich* ‘pošten’, ‘častan’, *Ehrmann* (< *Ehrenmann* – ‘poštenjak’), *Einfalt* ‘naivnost’, ‘bezazlenost’, *Ekert*, *Ekkart* (< *Eckart* – samo u izrazu *ein getreuer Eckart* = ‘pouzdana pomoćnik’), *Feigl* (< *Feigling* – ‘kukavica’),¹⁸ *Feiss* (alemanski ‘debeo’), *Feist* ‘debeo’, *Jung* ‘mlad’, *Moser* (< *mosern* – ‘gundati’, ‘zanovijetati’), *Ries* (< *Riese* – ‘div’), *Sauer* ‘kiseo’, ‘mrzovoljan’, ‘neraspoložen’, *Weiss* ‘bijel’.

a.5. Prezimena koja su složenice:

Baldauf (bald/dar/auf – ‘ubrzo nakon toga’), *Buchhorn* (Buch – ‘knjiga’, Horn – ‘rog’),¹⁹ *Bainrauch* (Bai – ‘morski zaljev’ + Rauch – ‘dim’), *Ehrenfreund* (Ehre – ‘čast’ + Freund – ‘prijatelj’ = ‘počasni prijatelj’²⁰ ili ‘častan prijatelj’), *Eisenkohl* (Eisen – ‘željezo’ + Kohl – ‘zelje’, ‘kupus’),²¹ *Feistritzer* (feist – ‘debeo’ + Ritzer – ‘ogrebotina’), *Goldstein* (‘zlatni kamen’), *Jungfleisch* (jung – ‘mlad’ + Fleisch – ‘meso’), *Jungwirth* (jung – ‘mlad’ + Wirt – ‘osoba koja iznajmljuje stan’, ‘gazda’), *Neuwirth* (neu – ‘nov’ + Wirt – ‘osoba koja iznajmljuje stan’, ‘gazda’), *Sauerbrunn* (Sauerbrunnen – ‘izvor kisele vode’, ‘kiseljak’), *Steinburg* (‘kameni dvorac’, ‘kamena tvrđava’), *Unterweger* (unterwegs – ‘na putu’ = ‘osoba koja neprestano putuje’), *Westermeier* (westen – ‘zapad’ + Meier – ‘upravitelj vlastelinstva’).

a.6. Prezimena motivirana (zemljopisnim) položajem:

Althaller (alt – ‘star’ + Haller²²), *Bach*, *Bachler* (Bach ‘potok’), *Eisenreich* (Eisen – ‘željezo’ + reich – ‘bogat’ = područje bogato željeznom rudom),²³ *Niedermann* (nieder – ‘nizina’, ‘dol’; ‘dolje’, ‘nisko’ + Mann – ‘čovjek’ = čovjek

¹⁷ Moguće je da se pridjevu *alt* dodao nastavak *-er* koji u njemačkome označuje vršitelja radnje ili nositelja karakteristike, pa bi *Alter* moglo označavati starca ili skraćeni oblik imenice *Altermann*.

¹⁸ To je prezime moglo nastati i iz oblika *feig(e)* što znači *kukavički* ili imenice *Feige* (smokva).

¹⁹ Moguće je da je u ovom složenom prezimenu *Buch* skraćena od *Buche* (< bukva).

²⁰ Prema analogiji s *počasnim gostom* ili *počasnim članom*.

²¹ Zbog drugog bi se dijela to prezime moglo svrstati u grupu prezimena motiviranih biljnim svijetom.

²² Imenica *Haller* mogla bi označavati stanovnika grada Hallea, sveučilišnog grada u pokrajini Saska-Anhalt u središnjem dijelu Njemačke.

²³ Moguće da je riječ *Eisen* isticala bogatstvo, budući da danas u njemačkome imamo pridjev *steinreich* (jako bogat, *Stein* < kamen) – *upućuje na jačinu, intenzitet*.

iz nizine),²⁴ *Oster* (Osten – ‘istok’),²⁵ *Riedl* (Riedel – ‘greben’, ‘uzvisina između dolina’), *Riff* (Riffer – ‘morski greben’), *Unterberger* (unter – ‘ispod’ + Berg – ‘brdo’, ‘planina’ = ‘osoba koja živi u podnožju brda’), *Wurzberg* (Wurzberg-Alm – mjesto u Tirolu), *Endstrasser* (Ende – ‘kraj’ + Strasse – ‘ulica’ = ‘osoba koja živi na kraju ulice’).

a.7. Prezimena koja u osnovi imaju dijelove tijela:

Kehler (Kehle – ‘ždrijelo’), *Lendel*, *Lendl*, *Lendner* (Lende – ‘slabine’), *Richer* (< Riecher – riechen – ‘mirisati’; *kolokvijalno* ‘nos’).

a.8. Prezimena motivirana religijom:

Engel ‘anđeo’, *Gottesmann* ‘božji čovjek’, *Gottlin* (Gott – ‘Bog’; + -lin – sufiks karakterističan za umanjence u austrijskom njemačkom), *Teufel* ‘vrag’.

a.9. Ostalo:²⁶

Feil (Feile – ‘turpija’), *Goldner* (< Gold – ‘zlatno’), *Goss* (< Gosse – ‘odvodni jarak uz rub ceste’; *pej.* ‘ulica’, *fig.* ‘blato’, ‘društveno dno’), *Herbst* ‘jesen’, *Kastl* (< Kastell – ‘tvrđava’, ‘dvorac’, ‘kaštel’), *Kauf* ‘kupnja’, *Kegel* ‘stožac’, ‘čunj’, *Keller* ‘podrum’, ‘konoba’, *Lenz* (pjesnički ‘proljeće’), *Mergl* (< Mergel – ‘lapor’ – ‘vrsta kamena’), *Messing* ‘mjed’, *Meter* ‘metar’, *Preis* ‘cijena’, ‘nagrada’, *Rieger* (< Riege – ‘momčad’, ‘skupina’), *Schaffer* (< schaffen – ‘stvoriti’), *Schaller* (< schallen – ‘zvučati’, ‘odzvanjati’), *Schauer* ‘pljusak’, ‘jeza’, *Schmutzer* (< Schmutz – ‘prljavština’), *Schrott* ‘staro željezo’, *Schubert* (< Schuber – *austr.* ‘zasun’, ‘kračun’, ‘zapor’), *Sturz* ‘pad’.

b. Hrvatski oblici

Budući da su njemačka prezimena, kao što je već istaknuto, hrvatskome prezimenskome sustavu prilagođavana prije svega fonološki i ortografski, u analizi smo ih podijelili prema glasovima koji su doživjeli promjenu. Prvo ćemo dati pregled prema glasovnim skupinama, a nakon toga ćemo primjere navesti prema učestalosti, odnosno prema broju primjera iz korpusa. U skladu s fonetskim i fonološkim zapisima u uglatim su zagradama navedeni glasovi, dok šiljate zagrade predstavljaju slova, odnosno grafeme.

²⁴ To bi se prezime moglo odnositi na osobu iz Donje Njemačke (Niederdeutschland), Donje Austrije (Niederösterreich) ili Nizozemske (Niederlande), ali čak i iz neke druge njemačke pokrajine, kao primjerice Donje Saske (Niedersachsen). No „nieder“ može čak označavati i niži društveni sloj.

²⁵ Moguće je da bi to prezime moglo biti povezano i s oblikom *Ostern* što znači *Uskrs*.

²⁶ Većinom je riječ o tzv. nadimačkim prezimenima, a isto bi se moglo reći i za prezimena iz prethodne dvije skupine.

I. Konsonanti

Praskavi glasovi (eksplozivni)

njem. [b] 	hr. [b] hr. [p] <p> <i>Praunseis</i> < <i>Braunseis</i> ; <i>Praunspurger</i> < <i>Braunspurger</i> ; <i>Purger</i> < <i>Burger</i> ; <i>Šneperger</i> < <i>Schneeberger</i>
njem. [p] <p> <pp>	hr. [p] <p> <i>Hap</i> < <i>Happ</i> ; <i>Šuper</i> < <i>Schupper</i> hr. [b] <i>Tabajner</i> < <i>Tappeiner</i>
njem. [d] <d>	hr. [d] <d> hr. [t] <t> <i>Tunkel</i> < <i>Dunkel</i>
njem. [t] <t> <tt> <dt>	hr. [t] <t> <i>Gotvald</i> < <i>Gottwald</i> , <i>Vitmer</i> < <i>Wittner</i> hr. <t> <i>Goldšmit</i> < <i>Goldschmidt</i> ; <i>Hohšteter</i> < <i>Hoch-</i> <i>städter</i>
<dt> <d>	hr. <d> <i>Arnd</i> < <i>Arndt</i> ; <i>Šilhard</i> < <i>Schellhardt</i> hr. <t> <i>Valtvoĝel</i> < <i>Waldvoĝel</i>
njem. [k] <ck>	hr. [k] <k> <i>Akerman</i> < <i>Ackermann</i> , <i>Hajklman</i> < <i>Heickelmann</i>
njem. [g] <g> <gg>	hr. [g] <g> <i>Roreger</i> < <i>Rohregger</i>

Tjesnačnici (frikativi)

njem. [f] <f> <v> <ff>	hr. [f] <f> <i>Ferderbar</i> < <i>Verderber</i> ; <i>Hajtfoĝl</i> < <i>Heitvo-</i> <i>ĝel</i> hr. <f> <i>Kufner</i> < <i>Kuffner</i> ; <i>Ofenbeher</i> < <i>Offenbecher</i>
njem. [v] <v> <w>	hr. [v] <v> <i>Šenĝeter</i> < <i>Schönĝetter</i> ; <i>Vinšer</i> < <i>Wün-</i> <i>šcher</i>
njem. [s] <s> <ss>	hr. [s] <s> <i>Bajs</i> < <i>Beiss</i> ; <i>Flajs</i> < <i>Fleiss</i> ; <i>Fresel</i> < <i>Fressl</i>
njem. [z] <s>	hr. [z] <z> <i>Ajženhauer</i> < <i>Eisenhauer</i>
njem. [ʃ] <sch> <ch>	hr. [ʃ] <š> <i>Ašenbrener</i> < <i>Aschenbrenner</i> ; <i>Špic</i> < <i>Spitz</i> ; <i>Šturmer</i> < <i>Stürmer</i>
njem. [x] <ch> [k] <ch>	hr. [h] <h> <i>Bahman</i> < <i>Bachmann</i> hr. [k] <k> <i>Fuks</i> < <i>Fuchs</i>
njem. [ç] <ch> [k] <g>	hr. [h] <h> <i>Ajhner</i> < <i>Eichner</i> ; <i>Rihtman</i> < <i>Richtmann</i> <k> <i>Betcik</i> < <i>Bettzig</i> ; <i>Ludvik</i> < <i>Ludvig</i>
njem. [ø] <h>	hr. <ø> <i>Erlih</i> < <i>Ehrlich</i> ; <i>Lerman</i> < <i>Lehrmann</i>

Zatvorno-tjesnačni (afrikate)

njem. [pf] <pf>	hr. [f] <f> <i>Fajfar, Fajfer, Feifar</i> < <i>Pfeifer; Fleger</i> < <i>Pfleger</i>
njem. [ts] <tz> <c>	hr. [c] <c> <z> <i>Balzer</i> < <i>Baltzer; Špicmiler</i> < <i>Spitzmüller</i>
njem. [tʃ] <tsch>	hr. [tʃ] <č> <i>Dajčar, Dajčer</i> < <i>Deutscher; Dojč</i> < <i>Deutsch; Grečl</i> < <i>Grötschl</i>

Nosni glasovi (nazali)

njem. [m] <m> <mm>	hr. [m] <m> <i>Goldhamer</i> < <i>Goldhammer; Grim</i> < <i>Grimm</i>
njem. [n] <n> <nn>	hr. [n] <n> <i>Steinman</i> < <i>Steinmann; Zimerman</i> < <i>Zimmermann</i>
njem. [ŋ] <ng>	hr. [ŋ] <ng> <i>Mesing</i> < <i>Messing; Pahinger</i> < <i>Pachinger</i> [g] <g> <i>Brenciger</i> < <i>Brenzinger; Heberlig</i> < <i>Heberling; Kliger</i> < <i>Klinger</i>

Protočnici (likvidi)

njem. [l] <l> <ll>	hr. [l] <l> <i>Baumler</i> < <i>Baumiller</i>
njem. [r] [R] <r> <rr>	hr. [r] <r> <i>Oberiter</i> < <i>Oberritter; Šur</i> < <i>Schurr; Unterajner</i> < <i>Unterreiner</i>
njem. [ʁ] <er>	hr. [er] <er> [ar] <ar> <i>Badar</i> < <i>Bader</i> [a] <a> <i>Vaca</i> < <i>Vacer</i>
njem. [r] <r>	hr. <ø> <i>Baumkiher</i> < <i>Baumkircher; Ferdebar</i> < <i>Verderber; Jungvith</i> < <i>Jungwirth</i>

*Kombinacije glasova:

njem. [ks] <x>	hr. [ks] <ks> <i>Majksner</i> < <i>Meixner</i>
----------------	--

II. Vokali

Srednji vokali:

njem. [ɛ] <e>	hr. [i] <i> <i>Šilhard</i> < <i>Schellhardt</i>
njem. [ɛ] [ɛ:] <ä>	hr. <ea> <i>Beader</i> < <i>Bäder</i> hr. <ae> <i>Raettig</i> < <i>Rättig; Schaefer</i> < <i>Schäfer; Staengle</i> < <i>Stängle</i>

Visoki prednji vokali:

njem. [i:] <ie> hr. [i:] <i> Flider < Flieder

Niski vokali:

njem. [a] <a> hr. [e] <e> Ahec < Achatz
njem. [a:] <a> hr. [o] <o> Grof < Graf; Soger < Sager; Šohinger
< Schachinger

“Murmelvokal”

njem. [ə] <e> hr. <ø> Hajtfoġl < Heitvogel

Zaobljeni vokali:

njem. [œ] <ö> hr. [o] <o> Egersdorfer < Egersdörfer
 hr. [e] <e> Gresl < Grössl
 hr. <oe> Groestenberger < Gröstenberger

njem. [ø:] <ö> hr. [o:] <o> Frobe < Fröbe
 hr. [e:] <e> Šenbaum < Schönbaum

njem. [ø] <ö> hr. [o] <o> Kogl < Kögl

njem. [y:] <ü> hr. [i:] <i> Bärer < Bührer
 hr. [u:] <u> Fruhwirth < Frühwirth
 hr. <ue> Gruenbaum < Grünbaum

njem. [y] <ü> hr. [u] <u> Bruck < Brück
 hr. <ue> Brueckler < Brückler

III. Diftonzi:

njem. [oy] <eu> <äu> hr. [aj] <aj> Najšvender < Neuschwender
 hr. [au] <au> Hausler < Häusler; Rauber < Räuber
 hr. [oj] <oj> Dojč < Deutsch
 hr. [oi] <oi> Hoischer < Heuscher

njem. [ei] [ai] <aj> hr. [aj] <aj> <ai> Goldštajn < Goldstein; Majksner < Maixner

c. Kombinirani oblici:

Bitterman < *Bittermann*; *Detlbach* < *Dettelbach*; *Gottesman* < *Gottesmann*;
Kollman < *Kollmann*; *Ritterman* < *Rittermann*; *Waldman* < *Waldmann*; *Zi-*
merman < *Zimmermann*

d. Prezimena njemačkoga podrijetla s hrvatskim nastavcima

Zeglec, *Ceglec* < *Zegel*, *Ciglec*, *Ciglar*, *Ciglenec*, *Ciglenjak*, *Ziglec* < *Ziegler*,

Cimermančić, Cimermanović < *Zimmermann*, Cukerić < *Zucker*, Hermanić, Hermanović < *Hermann*, Kunstek, Kunštek < *Kunst*, Majerić, Majerović < *Meier*, Mayer, Meyer, Rajterić < *Reiter*, Šmalčić < *Schmalz*, Šnidarić, Šnidaršić < *Schnieder*, Tišlarić < *Tischler*

Primjeri iz korpusa ilustriraju osnovne tendencije promjena i načine prilagođavanja prezimena njemačkoga podrijetla hrvatskome sustavu. U slučaju konsonanata pisanje dvaju uzastopnih konsonanata zamjenjuje se jednim. Elementi neuobičajeni ili nepoznati hrvatskome sustavu najpodložniji su promjenama. Tako se primjerice kombinacija slova <ck> ili <ch> zamjenjuju slovima <k>, odnosno <h>. U nekim primjerima dolazi do obezvučenja zvučnih glasova, dok se u drugima, kod kojih je obezvučenje provedeno već u njemačkoj inačici (*Waldvogel*), ta promjena samo ortografski bilježi (*Valtvoegel*). Vokali i diftonzi također se prilagođuju hrvatskome sustavu, bilo samo ortografski (*Flider* < *Flieder*), ili i fonološki kada se glas u njemačkome modelu zamijeni najbližim hrvatskim ekvivalentom (*Birer* < *Bührer*). Kombinirani su oblici najvjerojatnije rezultat nedosljednog pisanja izvornih oblika prezimena, odnosno nedosljednog provođenja promjena. Prezimena njemačkoga podrijetla s hrvatskim nastavcima primjer su najvećih promjena i najvećeg stupnja prilagodbe hrvatskomu jezičnom i prezimenskom sustavu.

U nastavku slijedi podjela prezimena prema učestalosti. U zagradama je naveden broj pronađenih primjera:

njem. [ʃ] <sch> <ch>	hr. [ʃ] <š>	Špic < Spitz, Šturmer < Stürmer (319)
njem. [ai] <ei> <ai>	hr. [aj] <aj> ai>	Goldštajn <Goldstein (163)
njem. [ts] <tz>	hr. [c] <c> <z>	Špicmiler < Spitzmüller (129)
njem. [v] <v> <w>	hr. [v] <v>	Vinšer < Wünscher (105)
njem. [n] <n> <nn>	hr. [n] <n>	Steinman < Steinmann (86)
njem. [ç] <ch>	hr. [h] <h>	Ajhner < Eichner (54)
njem. [m] <m> <mm>	hr. [m] <m>	Goldhamer < Goldhammer (46)
njem. [i:] <ie>	hr. [i:] <i>	Flider < Flieder (40)
njem. [ø] <er>	hr. [ar] <ar>	Badar < Bader (40)
njem. [x] <ch>	hr. [h] <h>	Bahman < Bachmann (39)
njem. [k] <ck> <k>	hr. [k] <k>	Hajklman < Heickelmann (33)
njem. [z] <s>	hr. [z] <z>	Ajzenhauer < Eisenhauer (32)
njem. [l] <l> <ll>	hr. [l] <l>	Baumiler < Baumiller (24)
njem. [s] <ss> <s>	hr. [s] <s>	Flajs < Fleiss, Fresel < Fressl (23)
njem. [y] <ü>	hr. [u] <u>	Bruck < Brück (20)

5. Popisi najčešćih prezimena u zemljama njemačkoga govornoga područja

5.1. Najčešća prezimena u Njemačkoj

1. Müller	9. Schulz
2. Schmidt	10. Herrmann
3. Schneider	11. Schäfer
4. Fischer	12. Bauer
5. Meyer	13. Koch
6. Weber	14. Richter
7. Becker	15. Klein
8. Wagner	16. Wolf

5.2. Najčešća prezimena u Austriji

1. Gruber	9. Moser
2. Huber	10. Hofer
3. Bauer	11. Berger
4. Müller	12. Fuchs
5. Wagner	13. Leitner
6. Meyer	14. Fischer
7. Steiner	15. Eder
8. Pichler	

5.3. Popis najčešćih prezimena njemačkoga podrijetla u Zagrebu i okolici sastavljen na temelju prikupljenog korpusa²⁷

1. Meyer (1), Majer (147), Mayer (20) – 168
2. Schmidt (31), Schmit (2), Šmid (17), Šmit (86), Šmidt (19), Schmid (3) – 158
3. Hermann (2), Herman (84) – 86
4. Bauer (72) – 72
5. Wolf (35), Volf (30) – 65
6. Fischer (14), Fišer (51) – 65
7. Schneider (18), Šnajder (46) – 64
8. Schwarz (10), Švarc (49), Schwarc (1) – 60
9. Richter (41), Rihter (18) – 59
10. Miller (2), Miler (43), Mueller (1), Müller (2) – 48

²⁷ U zagradama je naveden broj pronađenih primjera, a na kraju je istaknut konačan (z)broj.

11. Zimmermann (16), Zimmerman (4), Zimerman (2), Cimerman (26) – 48
12. Wagner (30), Vagner (17) – 47
13. Weiss (36), Weis (1), Vajs (10) – 47
14. Weber (35), Veber (11) – 46
15. Peter (42) – 42
16. Winter (11), Vinter (27) – 38
17. Steiner (21), Štajner (15) – 36
18. Keller (28), Keler (7) – 35
19. Bach (31), Bah (3) – 34
20. Frank (31) – 31
21. Walter (13), Valter (17) – 30
22. Gross (23), Gros (7) – 30
23. Braun (29) – 29
24. Lange (0), Lang (29) – 29
25. Schuster (7), Šuster (21) – 28
26. Klein (15), Klajn (12) – 27
27. Graf (26) – 26
28. Hoffmann (5), Hofman (20) – 25
29. Baumann (2), Bauman (23) – 25
30. Pichler (9), Pihler (16) – 25

Iz navedenih je popisa prezimena vidljivo da se zastupljenost pojedinih prezimena razlikuje u dvjema navedenim zemljama njemačkoga govornoga područja, a razlika je uočena i na području Zagreba i okolice. Tako je primjerice prezime *Müller* u Njemačkoj na prvome mjestu, u Austriji na četvrtome, dok u Zagrebu i okolici ovo prezime i njegove inačice zauzimaju tek deseto mjesto. U Austriji je najčešće prezime *Gruber* koje je pak na istraženom području Hrvatske tek na 32. mjestu s 24 zabilježene obitelji. U Zagrebu i okolici daleko su najzastupljenija prezimena *Majer* i *Schmidt* sa svojim inačicama. U Njemačkoj je, doduše, prezime *Schmidt* na drugom mjestu po zastupljenosti, ali je *Meyer* tek na petome mjestu. Ako se pak uzmu u obzir i inačice prezimena *Meier*, *Mayer* i *Maier*, tada je spomenuto prezime na trećemu mjestu. Na sjeveru i u srednjem dijelu njemačkoga govornoga područja ovo se prezime pretežno piše s *-e*, dok na jugu prevladava njegova inačica s *-a*. *Meyer* se pojavljuje i u brojnim složenim prezimenima (npr. *Brinkmeier*). U Austriji je prezime *Meyer* na šestome mjestu, a prezime *Schmidt* ne nalazimo čak ni među 15 najzastupljenijih prezimena.

5.4. Popis najčešćih prezimena njemačkoga podrijetla u Osječko-baranjskoj županiji sastavljen na temelju prikupljenog korpusa:

1. Schmidt (18), Schmit (101), Schmid (1), Šmidt (6) – 126
2. Majer (100), Mayer (11) – 111
3. Miller (2), Miler (52), Muller (14), Müller (1) – 69
4. Schneider (4), Šneider (4) Šnajder (38) – 46
5. Fischer (5), Fišer (38) – 43
6. Weber (5), Veber (28) – 33
7. Steiner (20) Štajner (7) – 27
8. Herman (26) – 26
9. Wolf (14), Volf (11) – 25
10. Berger (21)
11. Peter (20) – 20
12. Jung (20)
13. Richter (3), Rihter (16) – 19
14. Wagner (7), Vagner (10) – 17
15. Keller (3), Keler (13) – 16
16. Huber (16)
17. Zimmermann (2), Zimmerman (3), Cimerman (8) – 13
18. Gerber (11)
19. Klein (4), Klajn (6) – 10
20. Bajer – 10
21. Bauer (9) – 9
22. Becker (1), Beker (8) – 9
23. Singer (9)
24. Weiss (4), Vajs (4) – 8
25. Gruber (8)
26. Hofman (6), Hoffmann (1) – 7
27. Vinter (6) – 6
28. Adler (4)
29. Švarc (3) – 3
30. Albrecht (3)

Usporedimo li zastupljenost prezimena njemačkoga podrijetla u Zagrebu i okolici s Osječko-baranjskom županijom, uočit ćemo da su prezimena *Meyer* i *Schmidt* sa svojim inačicama u obje županije najbrojnija. No među prvih petnaestak prezimena u Osječko-baranjskoj ćemo županiji pronaći mnogo više prezimena zastupljenijih u Austriji nego u Njemačkoj, što u Zagrebu nije slučaj. Ako je suditi prema prezimenima, istočne je krajeve Hrvatske više naseljavalo stanovništvo s područja Austrije.

6. Zaključak

Iako se u ovome radu i analizi navodi tek dio korpusa sakupljenih prezimena njemačkoga podrijetla u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, te Osječko-baranjskoj županiji, ovi primjeri zorno ilustriraju šarolikost, slojevitost, ali i problematiku prezimenskog sustava. Premda se kao jedno od najvažnijih obilježja prezimena navodi njihova nepromjenjivost, primjeri iz korpusa prikazuju njihove promjene na više jezičnih razina. Naravno, mogli bismo reći da svakom promjenom jednog prezimena nastaje drugo, novo prezime. Ali kada detaljnija istraživanja njihovoga podrijetla upućuju na zajedničke korijene, teško je reći je li doista riječ o dvama različitim prezimenima ili samo o njihovim različitim oblicima i inačicama. Budući da su dio jezičnoga sustava (jer se prezimena, kako smo naveli, smatraju vrstom imenica) koji je uvijek dinamičan i izložen promjenama uvjetovanim brojnim čimbenicima, i prezimena su odraz povijesnih, političkih i gospodarskih promjena te društvenih prilika određenoga vremena. Tijekom burne povijesti ovih prostora neki su nosioci svoja njemačka prezimena, osobito na prostorima istočne Hrvatske, „silom prilika“ kroatizirali, pa takve promjene nisu rezultat fonološko-ortografske prilagodbe. No u ovom smo radu prezimena proučavali isključivo kao dio jezičnoga sustava. Za detaljnije analize kod kojih bismo uzeli u obzir socio-kulturološki okvir, nekim bismo prezimenima zbog složenih okolnosti u kojima su nastajala i doživljavala promjene morali posvetiti poseban rad.

7. Literatura

- BAHLOW, HANS 1976. *Deutsches Namenlexikon*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Taschenbuch Verlag
- BINDER, THEO 2006. *Njemačke posuđenice u hrvatskom govoru Osijeka*. Zagreb: FF press
- EICHLER, HILTY, LÖFFLER, STEGER, ZGUSTA 1995./96. *Namenforschung, Name Studies, Les Noms Propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik*, Berlin, New York: De Gruyter
- FILIPOVIĆ, RUDOLF 1986. *Teorija jezika u kontaktu*. (Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti. Knjiga 59). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u. Školska knjiga
- FRANČIĆ, ANĐELA 2002. *Međimurska prezimena*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
- KOHLHEIM, ROSA & VOLKER. 2005. *Duden, Familiennamen: Herkunft und Bedeutung*, Mannheim: Dudenverlag
- KOß, GERHARD 1990. *Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik*, Tübingen: Max Niemayer

- KUNZE, KONRAD 2004. *Dtv-Atlas Namenkunde. Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag
- OBERKERSCH, VALENTIN 1972. *Die Deutschen in Syrmien, Slawonien und Kroatien bis zum Ende des Ersten Weltkrieges. Ein Beitrag zur Geschichte der Donauschwaben*, Stuttgart
- PIŠKOREC, VELIMIR 1997. *Deutsches Lehngut in der kajkawisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*. Frankfurt am Main: Peter Lang
- SCHWARZ, ERNST 1949. *Deutsche Namenforschung*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1995. *Hrvatska prezimena*. Zagreb: Golden Marketing
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2006. *Hrvatska prezimena*. Treće izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2008. *Hrvatski prezimenik. Pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga, 1. dio
- WEHLER, HANS-ULRICH 1980 *Nationalitätenpolitik in Jugoslawien. Die deutsche Minderheit 1918–1978*, Göttingen
- ŽEPIĆ, STANKO 2002 *Zur Geschichte der deutschen Sprache in Kroatien*. Zagreb: Abteilung für Germanistik der Philosophischen Fakultät der Universität Zagreb, Zagreber Germanistische Beiträge

Izvor prikupljenog korpusa:

- Telefonski imenik Republike Hrvatske; 01 Grad Zagreb i Zagrebačka županija, HT Hrvatski Telekom
- Telefonski imenik Republike Hrvatske; 031 Osječko-baranjska županija, HT Hrvatski Telekom

German family names in Zagreb and its suburb and their adaptation to the Croatian language system

Abstract

This article presents an analysis of German family names in Zagreb and Zagreb County. For the adapted family names the models of orthographic and phonological adaptation and regularities are identified, whereas family names that have retained their original form are classified according to semantic categories. A parallel is drawn between the corpus of German family names collected in Zagreb and the corpus of family names of German origin in Osijek-Baranja County. The number and frequency of German family names in the Croatian counties examined are compared to the most common family names in Germany and Austria.

Ključne riječi: prezimena njemačkoga podrijetla, Zagreb i okolica, Osječko-baranjska županija, ortografsko-fonološka adaptacija, semantičke kategorije

Key words: German family names, Zagreb and its suburb, Osijek-Baranja county, orthographic and phonological adaptation, semantic categories

